

ПРЕДГОВОР

Книгата, която любознателните читатели държат в ръцете си, е първият брой от поредицата на Института за литература при БАН „*Studia Litteraria Serdicensia*“, която беше замислена като продължение на излизалия през 50-те и 60-те години на ХХ век годишник „Известия на института за българска литература при БАН“. В този смисъл темата на нейния първи том изглежда напълно закономерна.

Настоящият сборник съдържа обновени, редактирани и обогатени версии – своего рода римейкове – на доклади, представени на националната научна конференция „Повторение, обновление – практики на римейка“. Тя беше организирана и проведена от съвместен екип на Секция „Теория на литературата“ в Института за литература към БАН и Катедра „Теория на литературата“ във Факултет „Славянски филологии“ на СУ „Св. Климент Охридски“. След неколккратно отлагане поради извънредните обстоятелства, в които живеем през последните две години, научният форум се състоя в онлайн платформата Zoom от 30 ноември до 2 декември 2020 г.

Какво доведе до избора на тази конферентна тема и как организаторите очертаха нейната концептуална рамка? Чуждицата „римейк“ не е новост в българския език, но в публичната реч тя присъства по-често не със специализирани, а с метафорични употреби. На тях беше посветен един от представените доклади, но той, за съжаление, не достигна до този сборник. Основното значение на думата се отнася към определен вид филми, създадени въз основа на по-ранни, но такива в родното ни кино все още се броят на пръсти. В замяна на това световната филмова и телевизионна продукция осигурява изобилие от римейкове и сродни преработващи формати, който привличат и поддържат зрителския интерес. Може да се установят аналогии на тази практика в други области и изкуства, които да съществуват под същото или под други, синонимни названия. От чисто търговска гледна точка новата версия на един успешно преминал през екраните филм дава много по-сериозни гаранции за материален успех, отколкото едно напълно ново (и неизвестно) заглавие. Но това условие е валидно преди всичко за т. нар. масова културна продукция. Или както навремето проф. Атанас Натев казваше – за „културната конфекция“. Ала ние сме свидетели, че има много интересни и худо-

жествено значими творби както на киното, така и на литературата и музиката, които също можем да отнесем към практиката на римейка. В какви случаи и при какви условия разработването не само на един познат сюжет, но и позоваването на предходните му реализации се явява необходимо условие за създаването на художествена творба със сериозен въздействен потенциал?

От една страна, разширяването на обхвата и обогатяването на качеството породиха необходимостта да се изведат по-обща естетически и културни принципи на проучваното явление. От друга страна, нарастването доведе до разтваряне на концептуалната рамка както в синхронен, така и в исторически план. Така се стигна до едно по-широко и гъвкаво разбиране за римейка, което да позволи открояване и обсъждане на повече негови страни и проявления, съответно – участието на изследователи от повече и разнородни научни области.

В това разбиране новата насока на познатото се схваща като явление на културата и проблем на осмислянето ѝ още от възникването на нейните практики. Естетиката на същото предполага многократно претворяване по нов начин – на познатите митове в античната трагедия, на известните фолклорни сюжети в ренесансовата новела, на традиционните сцени в класическия живопис. В света на модерните технологии през XX век новото изкуство на движещите се образи създава нови възможности за преработване на художествени творби и задава нов поглед към резултатите от тази дейност. Като понятие, навлязло в речника на киното през 30-те години на миналия век, римейк обозначава на първо място нова версия на съществуващ филм. Но още ранни историци на киното посочват, че пренаправянето на свои или чужди кратки филми възниква преди то да е навършило дори година. А интересът на изследователите към него се заражда едва около средата на 70-те години.

Като установено темпорално съотношение между две или повече версии римейкът излиза от първоначалната си рамка и навлиза в други културни практики, в други области на изкуствата, както и в полето на популярната култура. Високите технологии, позволяващи моментално и свършено точно копиране на всеки един културен продукт, предполагат не само умножаването на едно и същото, но и стремежа към нови стратегии за обновление, за намиране на баланс между познатото и непознатото. Как това едновременно възпроизвод-

ство, диференциране и множене на формите променя културата, изкуствата, хуманитарните науки и дори всекидневното ни общуване? Дава ли то нови възможности за тяхното осмисляне?

В така очертаната концептуална рамка са обособени два-найсет проблемни области, предназначени да обхванат максимално многообразието от разновидности, взаимоотношения, приложения, осмисляния и преобразувания на разглежданото явление. Описваме ги тук не за протокола, а защото дават едновременно конкретна и общена представа и за актуалната, и за евристичната насока на неговите изследвания. Целта беше областите да предлагат, без да ограничават, възможности за избор на тема. В подредбата им беше търсено, но не и последователно осъществено (ако това изобщо е възможно), движение от по-конкретно към по-общо проблематизиране. Първата област обхваща въпроси, свързани с появата на понятието римейк в киното и разновидности на неговите практики, със сродни формати като продължение (sequel), предистория (prequel), по мотиви от (spin-off), киновселена; с отношението между високо art house кино и масова mainstream продукция. Следващите области поставят римейка в контексти, несвойствени за него, но с вековни традиции, като пренаписване или преработка на литературни творби и мотиви, като нови интерпретации или аранжimenti в музиката, като сценичните изкуства и популярната култура, където чрез него се поставя въпросът за естетиката на същото и завръщането на колективните фантазми. Логично идва ред на по-общия проблем за повторението и обновлението в пресечните точки на различните изкуства и ролята на римейка в хода на трансформация и промяна на художествените медии. Специално място е отделено на диахронния план: на историята на пренаправянето и обновяването на старото като част от историята на изкуствата и културата. Друг съществен въпрос е доколко римейкът и практики като адаптация, апроприация и превод са сродни подходи и доколко – антиподи. Така стигаме до най-концептуалния проблем: какви форми за осмисляне на римейка предлагат хуманитарните науки: теории за повторението и обновлението, определяне на обхвата на понятието или съотнасянето му със симулакрум? Други негови взаимодействия – в системата на маркетинга или в мениджмънта и икономиката на културата – обуславят разглеждането му в светлината на политиките на повторение и обновление в културната индустрия. Последен по ред,

но не и по значение, идва въпросът за мястото на римейка в най-нови сфери на развлечение, като видеоигрите, с техните разигравания, преигравания и нови версии, колективното творчество в Интернет, (пре)направата на колажи, фейсбук самоличности и др.

Как участниците откликнаха на това амбициозно предложение? Заявените теми не обхващаха всички проблемни области, но се съчетаха в една разнообразна програма. Както нерядко се случва, представените доклади бяха по-малко на брой от заявените, но немалко от тях породиха активни дискусии, намерили отражение в подготовката на текстовете за публикуване. В крайна сметка сборникът включва 20 статии, предлагащи разноречиви схващания и подходи към проучването на римейка. Най-силно впечатление прави изборът на половината от авторите да го изследват в контекста на литературни произведения, явления и съпоставки. Преобладаващата част от тях са в областта на българската литература. На фона на пълната липса на досегашни нейни прочити в светлината на римейка те биха могли да зададат нова изследователска перспектива към нея, стига да бъде прецизирана употребата на понятието спрямо отдавна прилаганите междутекстови подходи. Следват по брой докладите в областта на киното, чието разнообразие е още по-голямо. Те съдържат анализи на многократен римейк на даден филм, на телевизионен сериал, на филми въз основа на видеоигри, на историята и теорията на филмовия римейк и съпоставката му със сродни формати, на римейкове в специфичен за Холивуд комедиен жанр и на разновидности на уестърна, произведения далеч от Холивуд, на ремикс практики и др. На този пъстър фон и в съпоставка с литературоведския дял изпъква липсата на интерес към проблематиката на римейка в българското кино. Третият тематичен дял обхваща статии с културологичен подход, в които вниманието се насочва към механизмите на повторителност и обновяване, на подражание и преодоляване, на уникалност и повторение в съвременната културна ситуация.

Като основен принос на нашия сборник бихме изтъкнали богатството от емпиричен материал, който обхваща широк кръг от прояви на съвременната култура и чието събиране не е по силите на един отделен изследовател. Ето в какви моменти се разбира, че науката не е и не може да бъде самотно занимание, а единствено и само взаимодействие и проява на колективен разум. Затова бихме искали да благодарим на всички

участници в конференцията и в настоящия сборник за тяхната активност и задълбоченост, които позволиха появата на това сериозно научно постижение. Да поздравим всички автори в сборника за уверената първа стъпка в българските изследвания на римейка.

Александър Панов
Огнян Ковачев